

Obrazové využití symbolu ve filmu s příkladovou studií filmu Marketa Lazarová

Leoš Hruban

Bakalářská práce
2023

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ateliér Audiovize

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Leoš Hruban**
Osobní číslo: **K20223**
Studijní program: **B0211P310005 Teorie a praxe audiovizuální tvorby**
Specializace: **Kamera**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **1. Teoretická část: Obrazové využití symbolu ve filmu s příkladovou studií filmu Markéta Lazarová**
2. Praktická část: Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 12 minut, nebo Kamera u souboru audiovizuálních děl, nebo Dokumentární série fotografií. viz Zásady pro vypracování

Zásady pro vypracování

1. Teoretická část:

Rozsah práce: minimálně 15 normostran textu bez započítání obsahu, rejstříku a obrazových příloh.

Formální podoba: Jednotná formální úprava teoretické části práce, její uložení a zpřístupnění se řídí aktuální verzí příslušné směrnice rektora. Student odevzdává 1 ks fyzické (tištěné) práce v pevné vazbě. Tištěná verze práce obsahuje originální „Zadání DP/BP“ včetně příslušných podpisů a studentem podepsané Prohlášení o původnosti práce. Práce v elektronické podobě obsahuje nascanované „Zadání DP/BP“ se všemi formálními náležitostmi a také nepodepsané Prohlášení studenta o původnosti práce. Plný text elektronické verze ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) student odevzdá nahráním do IS/STAG a do příslušné složky na NAS-AAV (viz níže).

Pokyny k vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály z profesního hlediska a formulujte závěry a získané vědomosti do podoby akademického/odborného textu.

2. Praktická část:

1) Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV.

2) Kamera u souboru audiovizuálních děl oficiálně schváleného před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV.

3) Dokumentární série fotografií, správně adjustovaných, v rozměru 30x45cm na šířku, která zachycuje zajímavý moment v životě člověka. Důležitá je složka obsahová i výrazová. Barevnost či nebarevnost fotografií je podmíněna sdělením. Varianta musí být schválena před odevzdáním Výrobní komisí ateliéru Audiovizuální tvorba.

Další požadované materiály praktické části:

a) Upoutávka, teaser či trailer na předložené audiovizuální dílo (var. 1 a 2).

b) Písemná explikace z pohledu dané specializace. Minimální rozsah 2 normostrany (var. 1, 2, 3).

c) Anotace (var. 1, 2, 3).

d) Technický scénář (var. 1).

e) Štábová listina (var. 1, 2).

V případě, že je dílo autorským počinem nebo není součástí praktické části SZZ studenta Produkce, je nutné dodržet doložení požadovaných materiálu a-h dle zadání specializace Produkce. Tato data odevzdává za projekt vždy jeden člověk. Nezbytná je konzultace s vedením AAV.

Všechny odevzdávané materiály musí splňovat vnitřní technické normy dle Výrobní knihy AAV pro odevzdávání prací a musí být řádně popsány (jméno, název, logo fakulty, formát, rozlišení). Součástí závěrečné práce je vytištěný a podepsaný formulář „Údaje o bakalářské práci studenta“.

Uložení na NAS:

Ve složce na NAS-AAV, označené „Bakalářská / Magisterská práce“ uložte:

1. Teoretickou práci ve formátu PDF/A a případné přílohy (zkomprimované do jednoho zip souboru) dle specifikací výše.

2. Vytvořte podsložku Praktická práce, která bude obsahovat materiály částí a- h. Řádně nazvaný film/absolventské dílo odevzdávejte ve formátech splňujících vnitřní technické normy AAV pro odevzdávání prací.

3. Vytvořte podsložku s názvem Katalog, která bude obsahovat „Podklady pro katalog FMK UTB ve Zlíně“: 10 kusů obrazové dokumentace praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní e-mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

1. Teoretická část:

2. Praktická část:

Kamera u audiovizuálního díla v minimální délce 12 minut, ve výstupní kvalitě uvedené ve Výrobní knize AAV

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

CASETTI, Francesco. *Filmové teorie 1945-1990*, 2004. ISBN 978-80-7331-143-8.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění : výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika)*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1997. 429 s. ISBN 80-200-0609-5.

COLIN, Didier. *Slovník symbolů, mýtů a legend : A – K*. Vyd. 1. Praha : DEUS, 2009. 272 s. ISBN 978-80-87087-72-5.
časopis American Cinematographer.

Vedoucí teoretické části: **Mgr. art. Július Liebenberger, ArtD.**
Ateliér Audiovize

Vedoucí praktické části: **Mgr. art. Július Liebenberger, ArtD.**
Ateliér Audiovize

Datum zadání bakalářské práce: **1. prosince 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **19. května 2023**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

MgA. Irena Kocí, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne:

Jméno a příjmení studenta:
podpis studenta

ABSTRAKT

Text práce se zabývá využitím obrazové symboliky ve filmovém médiu a následným zkoumáním a analýzou některých symbolů ve filmu Markéta Lazarová režiséra Františka Vláčila z roku 1967. V práci je uvedeno základní seznámení se symbolikou a její alternativní podobou. Dále se text věnuje filmu samotnému, aby byl čtenář schopen porozumět dramaturgickému a historickému kontextu díla. Hlavním cílem práce je poukázat na možnosti využití symbolů jako nositele významu v kinematografii s příkladovou studií filmu Marketa Lazarová, která se zabývá rozborem vybraných symbolů.

Klíčová slova: symbolika, Marketa Lazarová, analýza, film, skryté významy, obrazová dramaturgie, využití symbolu, Bedřich Bařka, Frantiřek Vláčil

ABSTRACT

This thesis is focused on the use of visual symbolism in film media with a further analysis of specific symbols of Frantisek Vlacils film Marketa Lazarova from 1967. In this thesis, is explained the general role of symbols in film and its alternative forms. Further it focuses on the film Marketa Lazarova itself, to outline the movies dramaturgie and historic context. The aim of this thesis is to reflect the possibilities of use of symbols as a bearer of the meaning in cinematography with a case study of the Marketa Lazarova movie.

Keywords: symbolics, Marketa Lazarová, analysis, movie, hidden meaning, visual dramaturgy, symbol use, Bedřich Bařka, Frantiřek Vláčil

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, kterým byl Mgr. art. Július Liebenberger, ArtD. za věnovaný čas, ochotu a vstřícnost. Dále také za cenné znalosti, poznámky a celkově přínosné vedení práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG, jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 O SYMBOLECH.....	12
1.1 OBRAZOVÉ VYUŽITÍ VE FILMU	13
2 O FILMU MARKETA LAZAROVÁ.....	15
2.1 DĚJ.....	16
2.2 POSTAVY.....	17
2.2.1 Mikoláš.....	17
2.2.2 Marketa	17
2.2.3 Kozlík.....	18
2.2.4 Adam	18
2.2.5 Lazar.....	18
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	19
3 HLEDÁNÍ SYMBOLŮ	20
3.1 ZVÍŘATA	20
3.1.1 Pes nebo vlk?.....	20
3.1.2 Jestřáb.....	21
3.1.3 Hrdlička.....	22
3.1.4 Had	22
3.1.5 Beránek	23
3.1.6 Myš a sokolové	24
3.1.7 Jelen.....	25
3.1.8 Kozel	26
3.2 SMRT.....	26
3.2.1 Oprátka.....	26
3.2.2 Bílý kůň v bažině	27
3.2.3 Luk a šíp.....	27
3.2.4 Ukřižování Lazara.....	28
3.3 KRAJINA.....	29
3.3.1 Černá obloha	29
3.3.2 Duha	29
3.3.3 Strom.....	30
3.4 VÍRA A BŮH	31
3.5 SHRUTÍ PRÁCE AUTORŮ SE SYMBOLEM	32
ZÁVĚR	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	34
SEZNAM OBRÁZKŮ	35

ÚVOD

Na začátek bych rád uvedl, proč jsem si pro svou bakalářskou práci zvolil zrovna toto téma. Jakožto kameraman bývám často pohlcen mainstreamem doby, kde se kameramanské postupy a technologie vyvíjí den co den, a má pozornost je tak čím dál více soustředována na novodobé a prvoplánově líbivé prvky filmové tvorby.

V této práci jsem však chtěl zkoumat něco, co mi bylo dosud skryto. Zastavit se, zamyslet se a objevit nové způsoby vyprávění obrazem. Nahlédnout do pozadí věcí a nalézt nové informace. Analyzovat a hledat skryté významy symbolů ve filmu a zkoumat, jak s nimi autoři nadále pracují. Věřím, že ve výsledku si ze své práce odnesu cenné zkušenosti a poznatky, které mi dodají nový nadhled a inspiraci do mé praxe. Doufám také, že mi tato práce umožní lepší pochopení propojení vizuální a verbální komunikace, a to nejen v mé tvorbě, ale i v každodenním světě.

Je mi jasné, že symbolika je sama o sobě nesmírně rozsáhlé téma, které již zpracovává nespočet knih, proto se budu snažit se věnovat symbolice v kontextu filmu Marketa Lazarová, především problematice zpracovávání symbolů ve smyslu významovém. I samotnému filmu Marketa Lazarová je již věnováno několik publikací, což je pro mou práci z hlediska přístupných zdrojů výhodou. Výsledkem této práce pak bude snad jakýsi průnik obou světů, klíč, jak nahlížet na film a více si všimat, sledovat dílo v hlubší významové rovině. Věřím, že právě to je vodítkem k detailnějšímu pochopení autorova záměru.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 O SYMBOLECH

Abychom symbolům lépe porozuměli, musíme si nejprve vysvětlit, co to vlastně symbol je a odkud pochází. Samotné slovo symbol je odvozeninou z řeckého *symbollein*, které si lze v překladu vyložit jako „složit“ nebo „dát dohromady“¹. Z toho dále vzniklo podstatné jméno ve tvaru „symbolon“ objevující se už ve starém Egyptě nebo antickém Řecku jako označení pro hliněné předměty určené pro identifikaci osob, latinsky zvané *tessera*.

Jak je slovo symbol vnímáno dnes? Znak, metafora, alegorie, atribut, ikona, podobenství, emblém, znamení, hieroglyfy, piktogram – to vše může být chápáno jako symbol, a ačkoliv se v mnohém liší, jedno mají společné. Musíme znát kontext, abychom byli schopni porozumět a rozluštit, co je za ním skryto za zprávu či význam. S tím souvisí i problematika kulturních a dobových rozdílů, kdy stejný symbol může být v různých kulturách vykládán odlišnými způsoby. I kvůli nepřebornému množství symbolů, které stále přibývají, je v podstatě nemožné všechny zaznamenat a vyložit si jejich významy. Zkoumáním významových obsahů symbolů se zabývá sémiotika.

Ve zkratce se tedy jedná o neverbální přenášení významu, zprávy nebo jakékoliv informace. Se symboly se setkáváme na denní bázi, ať už vědomě či nevědomě. Dopravní značení, emotikony, ikony nebo i například loga jsou svým způsobem také symboly, které sdělují jistou myšlenku nebo nás navigují a tím nám usnadňují každodenní život. Sdělují nám zprávu tak, abychom ji pochopili jasně, stručně a bez hledání a zkoumání. Možná právě kvůli nepřebornému množství symbolů, se kterými každý den přicházíme do styku, pak ztrácíme schopnost je vnímat, hledat a dále zkoumat, například právě ve filmech a umění obecně. Některé symboly také pravděpodobně dobou zestárly nebo jejich využití kleslo natolik, že pro nové generace nebo jiné sociální skupiny nemají význam tak silný, či ho úplně ztrácí. Právě zájem o symboliku nám tak může otevřít nové roviny významu a umožnit nám lépe porozumět neverbální komunikaci nejen mezi autorem a divákem.

¹ BECKER, Udo. Slovník symbolů. Přeložil Petr PATOČKA. Praha: Portál, 2002, 351 s., xvi s. barev. obr. příl. ISBN 80-7178-612-8.

1.1 Obrazové využití ve filmu

Součástí znalosti filmové řeči je autorova schopnost vyprávět komplexní příběhy nejen pomocí dialogů, ale i vizuálních prvků, takzvaně vyprávět obrazem. Tyto prvky, které umožňují přenést na diváka požadovanou informaci nebo i emoci, se opírají o podmínku, že je divák schopen je rozeznat a dekodovat jejich opravdový význam. V případě, že se nejedná o všeobecně známé symboly, je nutné diváka seznámit s vodítky, podle kterých se bude řídit, aby jim porozuměl. Jak jsem již zmínil v předešlém odstavci, některé skryté významy můžeme pochytit takřka okamžitě, aniž bychom nad nimi hlouběji dumali, avšak některé mohou mít vizuální koncepci natolik nenápadnou nebo složitou, že je zaregistruje jen zkušený divák.

Rád bych tuto myšlenku více přiblížil na příkladu filmu *Blade Runner 2049*² režiséra Denise Villeneuvea. Tento snímek z roku 2017 mimo jiné mimořádně dobře pracuje s využitím barevné palety. Po prvním shlédnutí se může zdát, že se jedná pouze o stylizaci záběrů se záměrem být líbivé pro diváka. Když bychom se však soustředili na určité scény a analyzovali, jakým způsobem jsou zpracovány, zjistili bychom, že to není tak úplně pravda. Při bližším zkoumání můžeme najít klíč, díky kterému je možné odpozorovat skrytý význam barevné koncepce. Například když se hlavní hrdina „K“ dozvídá novou informaci nebo nové vodítko k případu, který zkoumá, je vždy v obraze oranžová barva. A není to tak zvoleno náhodou. Jinak temný a chladný vizuál se mění na silně saturovaný oranžový právě v momentě, když se „K“ shledává s postavou Ricka Deckarda, který je spjatý s jeho minulostí a má mu poskytnout cenné informace. Tato koncepce je napříč celým filmem gradována od slabých akcentů až po silně stylizovaný obraz. V tomto případě se nejedná o symboliku jako takovou, kterou se budeme dále zabývat v této práci. Autor však využívá podobného principu jako při práci se symboly a příkladně tak demonstruje, jak lze pracovat se skrytým významem a umocnit tak divákův zážitek, aniž by o tom sám věděl. Stačí jen tak málo jako použití jiného typu osvětlení a rázem i stylizace má svůj skrytý význam.

² Villeneuve, Denis. 2017. *Blade Runner 2049*. Alcon Entertainment, 2017.

Dnes již existuje nepřehledné množství způsobů, jak vyprávět obrazem, a autoři přicházejí stále s novými cestami sdílení příběhů. Kromě symbolů by měli samozřejmě vědomě pracovat se záběrováním, blokingem, atmosférou, zvukovou i stříhovou skladbou a dalšími prvky filmové řeči. Svou roli v tom jistě hrají i moderní technologie, které filmařům dovolují posouvat hranice a díky tomu vytvářet komplexní scény přesně podle představ autora.

2 O FILMU MARKETA LAZAROVÁ

Jedná se český filmový snímek z roku 1967, který vznikl pod režijním vedením Františka Vláčila. Scénář byl vytvořen Františkem Pavlíčkem společně s Františkem Vláčilem, a to podle stejnojmenné knižní předlohy Vladislava Vančury. Tento mimořádný filmový počín se řadí mezi nejnáročnější a nejnákladnější projekty své doby. I přes rozhodnutí, že kvůli finančním a produkčním důvodům se nakonec některé scény nenatočí, stál tehdy producenty zhruba třináct milionů korun, čímž se stal československým filmem s největším rozpočtem v šedesátých letech. Navzdory zrušeným scénám čítá výsledná stopáž 160 minut, což jsou bezmála tři hodiny, dokonce se i zvažovalo rozdělit film na čtyři samostatné díly. Celková doba přípravy filmu zabrala autorům sedm let, z toho tři roky vznikala scénář, další tři roky probíhalo samotné natáčení a poté se dílo ještě rok dokončovalo.

Po náročném procesu však film dosáhl své finální podoby a jeho uměleckou hodnotu a vospělost nelze popřít. To dokazují ohlasy diváků a kritiků nebo získané ceny z filmových soutěží nejen po území tehdejšího Československa (své místo na filmových festivalech si našel třeba i ve Velké Británii nebo dokonce až v Argentině). O tom, že kvalita tohoto snímku je dlouhotrvající, svědčí i ocenění v anketě filmových kritiků a publicistů z roku 1998, kdy byl snímek prohlášen za nejvýznamnější film stoleté historie českého filmu. Další pozornost veřejnosti snímek získal, když byl v roce 2011 digitálně zrestaurován do standartního formátu DCP³.

³ Digital Cinema Package – sbírka digitálních souborů sloužících pro ukládání a přenos digitálního kina

2.1 Děj

Příběh je rozdělen na dvě části (Straba a Beránek boží) a odehrává se v době vrcholného středověku, za tuhé a kruté zimy.

Mikoláš a Adam, také zvaný Jednoručka, jsou synové Kozlíka, který je v okolí proslulý loupením a mordováním. Film začíná přepadením konvoje saského knížete Kristiána. Většinu mužů pobijí. Kristián se jim snaží uprchnout, ale nakonec je dopaden a zajat Mikolášem. Když se Mikoláš i s Kristiánem vrátí k vozu saského knížete, zjistí, že byl vydrancován zemanem Lazarem a jeho muži. Lazar prosí o milost, na což Mikoláš po chvíli přistoupí a nechá ho jít. Saští zajatci jsou dovedeni na Kozlíkovu tvrz Roháček. Kozlík se vydává do Boleslavi vyjednávat za hejtmanem Pivem, který na něj už ale čeká s královským rozkazem k zadržení. Kozlík se však brání a podaří se mu uprchnout. Ví, že v jeho tvrzi už není bezpečno kvůli snadnému přístupu přes zamrzlý příkop. Vysílá proto Mikoláše k sousedovi Lazarovi, aby ho přiměl spojit síly s Kozlíkem proti královskému regimentu. Lazar mu nechce vyhovět, Mikoláše navíc zbijí jeho muži. Toho je svědkem Marketa a dozvídá se tak pravdu o svém otci Lazarovi. Po návratu Mikoláše na Roháček se chce Kozlík Lazarovi pomstít a rozkáže útok na Obořiště. Jenže Pivo a jeho vojáci už jsou na místě. Hejtmanův rytíř Sovička, který se snažil dvořit Marketě, je zabit šípem po nájezdu synů Kozlíka. Ti se poté skrývají před hejtmanem v lese. Lazar chce mezitím Marketu odvézt do kláštera, kde ji ale mohou přijmout až na jaře. Když se vrátí na Obořiště, už tam čekají synové Kozlíka. Odvezou Marketu a Lazara ukřižují na vratech. Zatímco Kozlíkova žena vypráví příběh nemocnému chlapci, o vlčím muži jménem Straba, Alexandra se odhodlá pomilovat se se saským zajatým knížetem Kristianem. Ve stejnou noc i Mikoláš znásilní Marketu. Když to ráno Kozlík zjistí, zlobí se na Mikoláše, že nedovedl Lazara nýbrž jeho dceru a chce jí ublížit. Markety se zastane Kristián, který je sražen k zemi. Alexandra a Mikoláš se tak postaví proti Kozlíkovi.

Toulavý Bernard dorazí na Obořiště, kde jsou vojáci a zmrzačený Lazar. Jeden z vojáků praští Bernarda kamenem po hlavě. Bernard zraněný a zmatený hledá svou ovečku, až dojde k lesu. Tam ho vidí Adam a jeho bratr, a zatímco si dělají z Bernarda legraci, nevšimnou si přijíždějícího vojska v čele s Pivem. Adam je zatčen, aby dovedl vojsko za Kozlíkem, místo toho je však zavede do bažin. Mezitím Bernard, ve snaze najít svou ovečku, přichází do Kozlíkova tábora, kde po něm chtějí, aby pokřtil jejich vnuka. Bernard se opije a až ráno najde hlavu ovečky, na které se večer hodovalo. Odchází z tábora, když v tom přijíždí i hejtman Pivo se svým vojskem. Kozlík se nezalekne a propukne bitva. Adam je zabit šípy. Alexandra pomáhá Kristiánovi utéct. Ten však z nátlaku přichází o rozum. Bloudí sám krajinou až dojde k vypálenému Roháčku, kde potká Bernarda. Mezitím se Mikoláš chystá vyrazit do Boleslavi a osvobodit zajatého a zraněného Kozlíka. Pošle proto Marketu na Obořiště, kde ji Lazar nepřivítá, ale vyžene. Zamíří proto do kláštera, odkud je ale zanedlouho zavolána do Boleslavi. Mikoláš je těžce zraněn při pokusu o osvobození Kozlíka. Těsně před smrtí Mikoláše jsou s Marketou oddáni za manžele. Kozlík je popraven. Marketa je svobodná a po čase porodí Václava, syna Mikoláše.

2.2 Postavy

V příběhu se objevuje mnoho postav, jejichž osudy se navzájem protínají. Je proto těžké určit, která postava je protagonistou. Ačkoliv se film jmenuje Marketa Lazarová, nejvíce vyobrazovanou postavou je nejspíše Mikoláš.

2.2.1 Mikoláš

Mikoláš je syn zemana Kozlíka, kterému je zároveň nejbližší ze všech pacholků. Postava Mikoláše je od počátku vyobrazena jako rozumná, klidná a přitom silná. Loupí a morduje pro svou rodinu. Je dobrým bojovníkem, ačkoliv je nakonec zabit při snaze osvobodit Kozlíka z vězení. Přestože hrubě znásilní Marketu, začne vůči ní projevovat city lásky a zastane se jí před Kozlíkem.

2.2.2 Marketa

Nevinná panna, dcera Lazarova, která měla být zaslíbena bohu, je hrubě unesena z Obořiště. Nešťastným sledem událostí se připlétla do sporu Kozlíka a Piva. Zamilovala se do Mikoláše, kterého si pak i na sklonku jeho života vzala za manžela. Později pak porodila syna Václava, kterého kojila společně se synem Alexandry.

2.2.3 Kozlík

Starý, hrubý a nelítostný otec osmi synů a devíti dcer. Jednomu ze svých synů, Adamovi, usekl ruku poté, co ho uštkl had a řekl, že pokud to Adam nepřežije, zabije i dceru Alexandru. I svého nejbližšího syna Mikoláše zbil do krve. Terorizoval celý kraj svým loupením a mordováním. Pobral ale i trochu rozumu, například měl snahu se dohodnout s Pivem, ale nakonec si vždy zvolil cestu násilí. Nakonec je dopaden a za své skutky popraven.

2.2.4 Adam

Po hříšném incestním aktu se svou sestrou Alexandrou ho uštkl jedovatý had. Bůh prý označil jeho ruku a Kozlík mu ji musel useknout. Přežil, ale s Alexandrou vztahy udržoval nadále. Je lstivější, násilnější a méně předvídatelný než jeho bratr Mikoláš, kterému se snaží vyrovnat. Přestože má jen jednu ruku, zvládá dobře bojovat, loupit a vraždit.

2.2.5 Lazar

Zeman z Obořiště, otec Markety, se kterou měl dobré plány v klášteře, ty však nevyšly. Když se se svou dcerou znovu shledal, zavrhnul ji a vyhnal z Obořiště. Je to lupič, co se nestydí ničeho včetně lži. Zbabělec, co má na všechno výmluvu. Za své skutky je potrestán msty chtivým Mikolášem, je přibit a ukřižován na vratech vlastního sídla. Přežije, ne však bez následků.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 HLEDÁNÍ SYMBOLŮ

Tato část práce je mým subjektivním hledáním, zkoumáním a snahou o výklad symbolů dle uvedených zdrojů. Jak již bylo zmíněno, film Marketa Lazarová je velmi umělecky vyspělé dílo. Je tedy možné, že některé symboly unikly mé pozornosti nebo dojde k mé vlastní interpretaci, která se bude od autorova záměru lišit. Přesto věřím, že za pomoci příslušné literatury se mi podaří autorův záměr rozklíčovat v co nejvyšší možné míře.

3.1 Zvířata

Můžeme je najít v umění, na erbech nebo dokonce v logách firem. Každé zvíře má svou specifickou charakteristiku a tím pádem i silný význam, kterého si můžeme všimnout i ve filmu.

3.1.1 Pes nebo vlk?

Hned v první minutě filmu se objevují intence o práci se symbolem, a to v podobě smečky psů nebo vlků běžící napříč zasněženou krajinou. Oba tvorové nesou ambivalentní a poměrně komplexní význam napříč různými kulturami. Podoba vlka je obecně spojována s dravostí a divokostí. Jedná se o chytré silné zvíře, významné svou spoluprací ve smečce. Bývá také považován za hrozbu pro člověka, protože je spojován s okrádáním jeho majetku. Kontext filmu, jak už svým voiceoverem vypravěč napověděl, se vztahuje ke křesťanství, kde bývá vlk spojován ve vztahu s ovci či beránkem a zpodobňuje ďábelské síly nebo smrtelné hříchy. Ovce v tomto spojení je alegorií na věřící lid. Ovce se ale ve filmu objevuje až v druhé části, kde se toulá společně s mnichem Bernardem.

Z toho důvodu bych se v tomto případě přiklonil spíše k interpretaci psa, jenž bývá často spojován se smrtí jako strážce říše mrtvých nebo jako jakýsi průvodce posmrtným životem. Ačkoliv je dnes pes chápán spíše jako přítel člověka a věrný sluha, v symbolice nabírá jeho podoba opačného významu. Bývá spojován s obrazem nečistoty, neřesti, hněvu, závisti nebo zla. V mnoha kulturách pak může často znamenat i hanlivou nadávku. Ale záleží i na jeho konkrétní podobě. Bílý pes v umění vyobrazuje věrnost, víru a zbožnost, zatímco pes tmavě zbarvený je jeho protiklad, tedy vyobrazení nedostatku víry a pohanství.

Motiv smečky se objevuje ve filmu hned několikrát. Například když postava loupeživého Kozlíka utíká právě před smečkou psů. Lze si tedy tento obraz vyložit ve smyslu, že postavu dohání jeho bezbožnost a že se tedy blíží trest za všechny jeho loupežnické a vražedné aktivity, které napáchal. Jiným příkladem je scéna, kde pomatený Kristián odchází z rozbořeného Roháčku a za vraty čeká smečka psů. Kristián projde kolem psů bez reakce, což vyjadřuje jeho zvlčení, ztrátu lidského rozumu.

Obrazové využití tohoto symbolu je napříč filmem takřka jednotné. Smečka se objevuje vždy na bílém sněhu, což díky kontrastu ještě více umocňuje pocit temnoty a nečistoty. Kromě scény s Kristiánem, jejíž význam je popsán v předchozím odstavci, je také smečka vždy v pohybu. Tlupa běží skrze krajinu jako jeden celek, jehož dravost a divokost vykreslují záběry z dlouhé kamerové jízdy, pro větší dramatickost prostříhané záběry bližšími.

3.1.2 Jestřáb

Stále jsme v první minutě filmu a už nám autoři odhalují druhého tvora s obzvláště silnou symbolikou spojenou s křesťanstvím. Jedná se o loupeživého ptačího dravce, konkrétně jestřába, kterého v obraze drží Mikoláš na své paži, zatímco se skrývá v keři. Není to náhoda, že právě jestřáb je ve středověkém umění považován za symbol smrti. V následující scéně totiž dochází k přepadení vozu saského knížete a jednoho z přepadených Mikoláš probodne mečem. Smrt je tedy přítomna a symbol jestřába je chytře využit k umocnění této skutečnosti.

Tento symbol se ve snímku objevuje opakovaně, ale spíše již zachycuje dravce v letu. Pouze v první scéně je naopak částečně zakryt větvemi, kde se společně ukrývá a s Mikolášem vyčkávají na svou kořist. Klade tak důraz na tajemnost a nebezpečí, které je skryté. Stejně tak to díky postavení kamery vidí i divák, scéna přepadení vozu je natočena skrze různé roští právě pro umocnění pocitu plíživosti.

3.1.3 Hrdlička

Když Lazar prosí Mikoláše o slitování, mluví o své dceři Marketě a v obraze vidíme jakousi reprezentaci Lazarovi představy. V této vizi běží Marketa za západu slunce směrem ke kameře a na prsou si drží bílou hrdličku. Hrdlička může být vnímána jako symbol míru, ženskosti nebo také lásky a víry. Vykresluje tak postavu Markety jako věrnou služebnici Krista. Nevinou, neposkvrněnou a zaslíbenou Bohu.

Tento symbol je v obraze nejprve v dáli a postupně se přibližuje do detailního záběru s centrální kompozicí. Oproti šedému kostýmu je hrdlička jasně bílá a ze samotného obrazu je patrné, že její čistota je nezpochybnitelná.

Obrázek 1: Hrdlička

3.1.4 Had

Ve scéně, kde se Adamovi vybaví vzpomínka na incestní hřích, který se svou sestrou Alexandrou spáchali u obětního stromu, se objevuje had, který Adama uštkne a následkem toho pak Adam přichází o svou ruku. Ačkoliv může být had spojován s moudrostí a porozuměním, opět záleží na kontextu, v jakém je tento symbol vyobrazen. Křesťanské umění vyzdvihuje u podoby hada aspekt svůdce nebo pokušitele, protože ve Starém zákoně ďábel v podobě hada zkazil a zlákal Evu, za což nakonec Bůh hada proklel a stal se symbolem ďábelského charakteru. Ve filmu toto vyobrazení můžeme chápat jako alegorii toho, že za hříšné chování proti boží vůli, čímž je konkrétně incestní akt Adama a Alexandry, přichází trest, a to v podobě uštknutí.

3.1.5 Beránek

Ovce, beran, beránek či jehně nesou většinou podobný význam. Ve starověku se jednalo o nejčastěji obětované zvíře právě kvůli jeho spojení s Kristem a jeho smrtí, kterou podstoupil jako oběť. Může zároveň znázorňovat mírnost, nevinnost nebo čistotu. Osamocený beránek z pravidla symbolizuje Beránka božího, jenž nese hříchy světa. Skupina ovcí či jehnat pak představuje věřící.

Ve filmu se ovečka objevuje, když se toulá společně s mnichem Bernardem. Zanedlouho ji však Bernard ztratí a vydává se jí hledat. Nakonec jí nalezne v lesním úkrytu, kde na ní hoduje Kozlíkova tlupa. Lze si tedy její význam vyložit jako obraz mnicha, který hledá Beránka božího, jenž by světu ulehčil od jeho hříchů. Ale vyvstává nám několik otázek k zamyšlení. Kdo je tím beránkem? Kdo je natolik nevinný a čistý? Měla by to snad být Marketa? Proč byla Bernardova ovečka obětována zrovna den před příjezdem Piva?

Ovečka se zprvu objevuje pouze v celku společně s Bernardem. Postupně je prezentována i v bližších záběrech, nejvíce výrazným momentem však zůstává, když Bernard nalezne její hlavu. Je to snad počátek konce? Jakási předzvěst boje a šílenství, které později v lesním úkrytu odehraje? Bílá hlava ovce je komponována na střed obrazu s tmavým pozadím, což ještě více podtrhuje její důležitost.

Obrázek 2: Bernard s ovečkou

3.1.6 Myš a sokolové

Ve scéně, kde jsou Mikoláš, Marketa, Alexandra, hrabě Kristián a Reiner připoutáni řetězy ke stromu, uloví Mikoláš holou rukou myš. Tu pak předá své sestře, aby ji dala nakrmit sokolům a káněti.

Myš se objevovala již ve středověké lidové víře jako ztělesnění čarodějnic nebo duše zemřelých. Sokol je všeobecně chápán jako mužský nebo nebeský symbol. Mimo jiné byl ještě brán jako královský lovecký tvor. V tomto případě těžko určit přesný autorův záměr o divákovu interpretaci, můžeme však hádat, že se jedná o předzvěst příjezdu královského regimentu, který je oproti Kozlíkovi ve značné převaze. Kozlík je tedy v této pozici ona chycená myš, která bude sežrána sokoly.

Čtyři sokolové sedí na uschlém stromu. V pozadí šedá obloha snímána z výrazného pohledu vykresluje kontrast s následujícím záběrem na hlinu, po které se pohybuje myš.

Obrázek 3: Sokolové na větvích

3.1.7 Jelen

Po tom, co se Marketa s Mikolášem pomilují, Mikoláš vypráví příběh o souboji dvou jelenů. Jelen je z hlediska symboliky ambivalentní, ale rozhodně velmi významný, a to i napříč různými kulturami. V tomto případě, jako u ostatních zmíněných symbolů, je pro nás nejpřínosnější výklad z pohledu křesťanské víry. Ta ho podobně jako antika vnímá jakožto nepřítele hadů a v umění obzvlášť zdůrazňuje jeho paroží, které se tyčí vysoko k nebi. Je brán jako zvíře uctívané také pro svou symboliku mužské sexuální vášně a plodnosti. V kontextu boje s jiným tvorem je chápán jako boj světla a tmy. Zde má tento symbol zřejmě znázorňovat postavu Mikoláše. Později je totiž vyobrazen ve snu Markety v údolí poražených jelenů, o kterém jí vyprávěl. Poté co Mikoláš zemře, padne na zem mezi bílé lebky ostatních jelenů.

Z počátku můžeme tento symbol spatřit v kontextu stáda, později se však objevují také různé prostřihy, kde osamocení jelen bloudí uprostřed lesa. Snímání na dlouhou optiku, což je jednak výhodné pro práci s divokou zvěří ale i z dramaturgického hlediska, vyvolává pocit, že se nám vzdaluje. Mikoláš je později zabit a příznačně umírá v údolí lebek, kde je snímán ve velkém celku, v kontextu ostatních mrtvých jelenů, v nekončící pustině kostí a paroží.

Obrázek 4: Mikoláš v údolí jeleních lebek

3.1.8 Kozel

Zatímco vyobrazení kozy je z pravidla spjaté s kulty plodnosti, jelikož se jedná o časté obětní zvíře podobně jako ovce, kozel naopak nabírá trochu jiného významu. Často ztělesňuje mužskou sexuální energii, a to jak kladnou, tak i zápornou. Ve středověku byl kozel brán jako zvíře až démonické, protože si lidé představovali ďábla s kozlími rohy a kopytem. V Bibli je nicméně brán jako obětní zvíře, které nese hříchy národa, a proto byl vyhnán do pouště. V tomto kontextu se symbolika podobá beránkovi či ovečce, což není náhoda, protože ve filmu je tato koza ve společnosti toulavého Bernarda, který nabízí Marketě, ať se jde toulat s nimi ve třech. Marketa nereaguje a odchází do dále. Je tedy Marketa tím vyhnáním hříšným kozlem?

Kozu v záběru nelze přehlédnout. Je komponována na středu a snímána z výrazného podhledu na nebe. Toto komponování představuje pohled Markety. Chytré řešení záběrování tak soustřeďuje divákovu pozornost na kozu, aniž by byl použit velký detail. Díky tomu je provedení této scény velmi čisté.

3.2 Smrt

3.2.1 Oprátka

Když se Kristián potácí ztracený v bažinách, vrací se mu myšlenky na hrůzy, které viděl. Najednou se zastaví a vyjeví se mu obraz, ve kterém jsou mrtvá těla na hromadě a nad nimi oprátka. Tento obraz je oddělen od ostatních záběrů jednak statickou kompozicí, ale především expozicí, protože je jasný a zřetelný na rozdíl od předchozí chaotické sekvence v bažině, která je naopak tmavá, rychlá a snímána pohybující se kamerou. Symbolika oprátky je jasně spojována se smrtí, a to převážně kvůli ve středověku často používanému způsobu popravování oběšením.

Obrázek 5: Oprátka

3.2.2 Bílý kůň v bažině

Kůň, silné a vznešené zvíře, uctíván mnoha kulturami s různými interpretacemi. Obzvláště bílý kůň bývá v křesťanském umění spojován se symbolikou mladosti, síly, sexuality a mužnosti. Zde, ve scéně, kde Kristián bloudí bažinou a vidí bílého koně, který uvízl, pravděpodobně slouží k umocnění pocitu úpadku a brzkého konce. Krásné a nevinné zvíře je uvězněno ve škaredém močálu, kde ho čeká téměř jistá smrt, stejně tak jako Kristiána. Záběr je snímán nejprve na širokou optiku a v pohybu. Tím získáváme kontext prostředí z pohledu postavy. Později je střížen i bližší záběr na dlouhou optickou vzdálenost, zřejmě pro větší důraz.

Obrázek 6: Bílý kůň v bažině

3.2.3 Luk a šíp

Poté, co si Kristián vybaví všechnu smrt, co viděl, můžeme vidět obraz, jak střílí z luku šíp do oka nějakého muže. Jelikož nikdy předtím žádný luk a šíp neměl, jedná se nejspíše o jeho představu nebo symbolické vyjádření. Luk a šíp je spojován s válkou. Tuto scénu si tedy můžeme vyložit například tak, že kvůli Kristiánovi byla rozpoutána válka, ve které zemřelo mnoho lidí. Na to nebyl saský kníže psychicky připraven, a proto přichází o rozum. Zajímavá technika snímání byla použita na záběr letícího šípu, kamera je jakoby připevněna k šípu a záběr je tak snímán z pohledu zbraně v letu. Následně byl pravděpodobně celý záběr zrychlen, aby byl výsledný dojem působit více autenticky.

3.2.4 Ukřižování Lazara

Na konci scény, kde se Mikoláš přijíždí Lazarovi pomstít za to, že ho nechal zbít, si odváží Marketu a Lazara nechávají ukřižovat na vratech Obořiště. Ukřižování jako takové je způsob poprav, který byl používán nejvíce ve starověku ale i středověku. Jedná se o potupný a bolestivý způsob smrti, nejčastěji spojovaný s událostí ukřižování Ježíše Krista. Přibití Lazara na vrata může mít více významů. Jednak je ve filmu specificky řečeno, že je to proto, aby se mohl dívat, jak mu odváží Marketu. Dalším důvodem výběru tohoto trestu je, aby sloužil jako výstraha a byl i při trestu ještě zahanben. Ubohý Lazar je také symbolická postava, která na zemi trpí, ale v zásvětí je za to odškodněna.

Co rozhodně stojí za zmínku, je způsob snímání této scény. Po sekvenci rychle prostříhaných záběrů se objeví pohled na krajinu, po které odjíždí Mikoláš s pacholky a Marketou. Následně můžeme vidět záběr skrze otevřená vrata Obořiště, které hoří. Vrata se pomalu zavírají i s přibitým Lazarem, jenž se tak pomalu dostává z temného postranní přímo do středu záběru. Pomocí tohoto chytrého způsobu práce s prostorem vzniká gradace významu motivu, a to bez použití afektovaných či prvoplánových technik.

Obrázek 7: Ukřižování Lazara

3.3 Krajina

3.3.1 Černá obloha

Napříč filmem je poměrně běžné, že je nebe o něco tmavší nežli sněhová pokrývka, stejně tak, jak by tomu bylo ve skutečnosti. Nicméně existuje i scéna, ve které je denní obloha výrazněji tmavší nežli okolní krajina. Je to ve chvíli, kdy je Lazar ukřižován na vratech a hledí do dále. Interpretací tohoto záběru může být to, že obdobně jako v kontextu křesťanství byl Ježíš Kristus ukřižován, aby svou obětí vykoupil hříchy světa, tak Lazar byl ukřižován, aby vykoupil své hříchy. Lazar však na rozdíl od Ježíše nezemřel, a tak vyvstává otázka, zdali se tedy skutečně vykoupil.

Obrázek 8: Černá obloha

3.3.2 Duha

Poté, co Kristián vystřelí z luku šíp, který zasáhne muže, se na obloze objeví duha. V černobílém filmu je vidět jen nepatrně, ale její přítomnost je nezpochybnitelná. Význam duhy je napříč kulturami spojován s bránou či mostem mezi nebem a zemí. V kontextu biblických tradic je duha na nebi symbolem smlouvy mezi Bohem a člověkem. Předmět pomyslné Kristiánovy smlouvy je však náročnější odpozorovat, protože postava zanedlouho přijde o rozum a zdivočí.

Za zmínku jistě stojí práce s duhou. Jelikož se jedná o unikátní přírodní jev, je poměrně náročné jej uměle napodobit, obzvláště v náročných natáčecích podmínkách, kterými bažina rozhodně je. Bohužel jsem se nedočel, zdali se jednalo o náhodný přírodní jev, nebo jakým způsobem byl efekt vytvořen. Nejvíce pravděpodobné jsou dvě varianty. Buď zde byla do vzduchu rozprašována voda a dopadající světlo vytvořilo duhu, nebo byla duha uměle dodělána v postprodukci pomocí vizuálních efektů.

3.3.3 Strom

Výrazný strom bez listí ověšený různými předměty se objevuje ve scéně, kde mají Adam a Alexandra incestní styk. V křesťanském umění bývá strom spojován buď se stromem života nebo stromem poznání dobrého a zlého, přičemž právě tento strom má nabádat k jednání proti božím zákonům. Filmový strom však připomíná spíše strom obětní, v obecnější rovině by se dalo mluvit o stromu, který býval uctíván v kultu jako symbol Boží podstaty. Osobně jej chápu spíše jako jakýsi oltář nebo modlu. Vzhledem k tomu, jak je celá scéna záběrována, se rozhodně jedná o tajemné místo, protože je nám ukazováno buď ve velmi detailních záběrech, nebo je strom snímán skrze objekt v popředí.

3.4 Víra a bůh

Napříč celým filmem je všudypřítomný kontext křesťanské víry. Nejen v dialozích, ale hlavně v obraze. Jedná se o prvky, které jsou neodmyslitelně spojené s vírou a za zmínku stojí hlavně způsob práce s nimi. Například kostelík na vrcholku kopce. Svou myšlenku by ve filmu splnil i obyčejnější kostel, ale tvůrci si záměrně zvolili ten, co stojí na vrcholku kopce, daleko od všeho ostatního. Dokresluje tak mnohem lépe rozdíl mezi nebem a zemí. Je zde cítit pocit vzdálenosti, a přitom přítomnosti Boha. Dalším prvkem jsou například modlitební oltáře, které mají různé podoby, od honosného klášterního, přes malý na Obořišti, až po chudý ze dřeva v kostelíku. Ve scéně u oltáře v závěru filmu se objevuje zajímavá deformace obrazu. Jedná se úmyslnou deformaci, pravděpodobně vytvořenou pomocí anamorfické čočky, využitou pro dosažení lepšího spojení mezi postavou a divákem. Ve filmu mají svou roli i jeptišky nebo zbloudilý mnich Bernard. Jeptišky často jen dotváří celek prostředí, například v klášteře nebo u dřevěného oltáře, kde vyplňují obraz.

Obrázek 9: Kostel na kopci

3.5 Shrnutí práce autorů se symbolem

Čím více se o film začneme zajímat, tím více dokážeme rozpoznat umělecké záměry jednotlivých autorů. Ve filmovém záběrování, pokud je řemeslně poctivé, má vše svůj důvod a smysl. Právě tak tomu je i ve filmu Marketa Lazarová. (Kromě záběru na jelena v čase 2:26:26, kde jsem rozpoznal moderně oděného muže, pravděpodobně člena štábu v košili a džínách.) Je až obdivuhodné, kolik práce se symbolikou a významem se v obraze nachází. Míra výtvarnosti a práce s vyjadřovacími prvky je opravdu velkolepá a při každém dalším shlédnutí filmu je zde co zkoumat. Zajímavé je použití snímání z pohledu postavy. Takzvaný POV, z anglického Point Of View, je hojně využívaný způsob kamerového snímání sloužící především pro lepší napojení se na pocity postavy nebo k vyobrazení subjektivní reality postavy. Ve filmu Marketa Lazarová je využit poměrně často a velmi výrazně. Autoři tímto způsobem z pravidla vyobrazují představy, vzpomínky či dezorientovanost nebo jiné pomatení.

ZÁVĚR

Musím přiznat, že v začátcích své práce jsem si sám nebyl úplně jistý, kam mě mé bádání zavede. Byl jsem si vědom náročnosti svého úkolu, zároveň mě však poháněla zvědavost a touha dozvědět a naučit se něco nového. A skutečně, čím více informací jsem k tématu nacházel, ať už o symbolice obecně nebo o filmu Marketa Lazarová, a čím hlouběji do historie jsem se ponořil, tím více jsem byl zaujat a fascinován. Nejprve jsem nevěděl, kde začít hledat vhodné informace, časem jsem se však dostal ke zdrojům, jež se ukázaly být velmi přínosné a obohacující. Překvapilo mě, kolik rozhovorů, záznamů a dokumentů týkajících se tohoto filmu existuje.

Jsem si vědom faktu, že Marketa Lazarová již není pro dnešní publikum příliš atraktivním snímkem, a tím, jak jsem se dozvídal okolnosti vzniku a zkoumal významy jednotlivých symbolů, určitým způsobem to není nic překvapivého. Jedná se o náročný film, nad nímž je potřeba se zamýšlet, což je podle mého skromného názoru nárok, který mnoho titulů novodobé kinematografie na diváka neklade, a to je škoda. Mám pocit, že dnes se tvoří filmy pro širokou veřejnost, a to často bohužel stylem, aby byly co nejvíce výnosné, ale mizí z nich výtvarné a umělecké tendence. Proto jsem rád, že jsem v rámci své bakalářské práce mohl zkoumat film, který je silně umělecky koncipován, a to od scénáře, přes kameru, až po hudbu a střih.

Symbolika mi tak říkajíc otevřela oči a poskytla mi pohled do pozadí událostí na plátně i mimo něj. Přesto nelze popřít, že během této práce jsem popsal jen jakousi pomyslnou špičku ledovce, pouhý zlomek celé problematiky. Je to téma nesmírně obsáhlé a zajímavé, které dodává příběhům nový hlubší smysl, a proto je podle mého názoru užitečné se v tomto světě alespoň trochu orientovat.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BALEKA, Jan. 1997. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha : Academia ISBN 80-200-0609-5, 1997.

BECKER, Udo. 2002. *Slovník symbolů*. Praha : Portál ISBN 80-7178-612-8, 2002.

CASETTI, Francesco. 2004. *Filmové teorie 1945-1990*. 2004. ISBN 978-80-7331-143-8.

COLIN, Didier. 2009. *Slovník symbolů, mýtů a legend*. Praha : DEUS, 2009. ISBN 978-80-87087-72-5.

Gajdošík, Petr. 2020. *Nostalghia.cz*. [Online] 1. duben 2020. http://www.nostalghia.cz/webs/vlacil/filmy/marketa_chrono.php.

— . **2009.** *Marketa Lazarová: Studie a dokumenty*. místo neznámé : Casablanca, 2009. ISBN 978-80-87292-006.

<https://www.filmovyprehled.cz/cs/film/396753/marketa-lazarova>. *www.filmovyprehled.cz*. [Online]

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Hrdlička.....	22
Obrázek 2: Bernard s ovečkou.....	23
Obrázek 3: Sokolové na větvích	24
Obrázek 4: Mikoláš v údolí jeleních lebek	25
Obrázek 5: Oprátka	26
Obrázek 6: Bílý kůň v bažině	27
Obrázek 7: Ukřižování Lazara	28
Obrázek 8: Černá obloha	29
Obrázek 9: Kostel na kopci.....	31